

ירושלים

ירושלים, מס' 1

שנת 1099

p. 794: Festinant ad vota viri, murumque priorem invadunt, magnisque vocant clamoribus hostem. Mox gentilis adest, Judaeus, Turcus, Arabsque, Missilibus, jaculis obsistitur, igne, veneno ---

p. 797: Nox, quae Judaeis requiem transacta reliquit Lucida velabat tenebrosa sidera palla, cum ducis artifices ad muros applicuerunt Robera castelli minitancia solis ab ortu ---

p. 798: Occurrit suprema dies Gentilibus A nullo ferrum revocatur, Turcus, Arabsque Judaeique cadunt.

מקור: Gilo Parisiensis, Historia Gestorum Viae Nostris Hierosolymitanae, RHC, Occ., V, pp. 794, 797, 798.

תרגום

האנשים ממהרים למלא את נדרם, תוקפים את החומה הראשונה, בקוראם לאויב בקול רם. כבר נוכח שם הגוי – היהודי, התורכי והערבי – מתנגד בשלח ובחיצים, באש וברעל --- הלילה,¹ שהשאיר ליהודים את מנוחתם, עטף את הכוכבים המזהירים במעטה של חשיכה. בעוד שאומני הדוכס קירבו אל החומות את בנייני-המגדל² עם זריחת החמה --- קרב היום האחרון לגויים --- החרב לא פסחה על שום איש, נפלו תורכי, ערבי ויהודי.⁴

ספרות: דינור, לתולדות היהודים, עמ' 45–46; פראוור, היהודים במלכות ירושלים, עמ' 42; הנ"ל, תולדות, עמ' 20–22.

- 1 ההתקפה האחרונה החלה בלילה של ה-14 ביולי 1099 והתחדשה ב-15 ביולי. בהמשך דבריו מתאר המחבר את ההכנות להתקפה זו בלילה שבין ה-14 ל-15 ביולי. כלומר, גוטפריד מבייון, שפיקד על היחידה הלותראנית, שהוצבה בפינה הצפונית-המזרחית של חומות העיר.
- 3 כלומר, מגדל מצור.
- 4 על הפריצה לעיר ראה: פראוור, תולדות, א, עמ' 141, ובעיקר: הנ"ל, "לבעיות הטופוגרפיה העירונית בארץ-ישראל: כיבוש העיר וחומות ירושלים ערב מסע-הצלב הראשון", ארץ ישראל, יז (תשמ"ד), עמ' 312–324. על גורלם של יהודי העיר, ראה: הנ"ל, היהודים במלכות ירושלים, עמ' 42; הנ"ל, הצלבנים, עמ' 265–266. וראה גם להלן, מס' 10–17; ולעיל, הערך "אשקלון", מס' 2. – המחבר היה נזיר במנזר Cluny שבמזרח צרפת. בשנת 1121 נתמנה לקארדינאל. בשנת 1128 שלחו האפיפיור לארץ-ישראל, אלא שדומה, כי גילו כתב את חיבורו לפני מינויו לקארדינאל, וכי נזקק לכרוניקה האנונימית Gesta Francorum, ואולי גם לכרוניקה של Robertus Monachus; וראה המבוא לספרו, עמ' CXLIII ואילך.

שנת 1099

ירושלים, מס' 2

Multi etiam Judaei capti vivi circa templum fuerunt, qui similiter cadavera detulerunt. Hos cognitos omnes vendiderunt et Tancredo iubente XXX-ta pro aureo nummo dederunt et illos maxime deluxerunt, multosque emptos citra mare in Apuliam adduxerunt, quosdam etiam in mare submerserunt, alios decollaverunt.

מקור: Balderici Dolensis, Historia Jerosolimitana, RHC, Occ., IV, p. 103, n. 7.

תרגום

וגם הרבה יהודים נתפסו חיים בקירבת המקדש,¹ וגם הם² הורידו את גוויות המתים. ומשהכירו אותם, מכרו את כולם, ועל-פי פקודתו של טאנקרד נתנו שלושים איש בעד מטבע אחד של זהב³ ולעגו להם מאוד; והרבה קנויים הובילו הצלבנים מעבר לים לאפוליה; אחדים גם הטביעו בים, ואחרים ערפו.

ספרות: פראוור, תולדות, עמ' 24–25; קדר, היישוב היהודי, עמ' 405.

machonEI@ybz.org.il

טלפון 02-5398822-3

- 1 לכאורה הכוונה לכיפת-הסלע, שנקרא *Templum Domini*, "מקדש האדון", אך הכוונה לסביבות הר-הבית.
- 2 כמו המוסלמים, שהזכירם המחבר לפני-כן.
- 3 לפנינו ניסוח פולמוסי, המבוסס על הנאמר במתי: "ויאמר יהודה איש קריות מה תתנו לי ואמסרנו בידכם וישקלו-לו שלשים כסף" (כו: טו). באלדריק, הבישוף של דול שבבריטאן, כתב את ההיסטוריה של מסע-הצלב הראשון בשנת 1100, בערך, אלא שלא היה עד-ראייה. הקטע המובא כאן שורבב בתוך כתב-יד המיוחס לשלהי המאה הי"ב. וראה דברי המהדיר, עמ' XIII-XIV.

שנת 1099

ירושלים, מס' 3

--- πεδὸς τὴν Ἱερουσαλὴμ ἔσπευδον περιζώσαντες δὲ τὰ τείχη καὶ πυκναῖς προσβολαῖς πολιορκοῦντες αὐτὴν διὰ μιᾶς σεληνιακῆς περιόδου κατέσχον, πολλοὺς τῶν ἐντὸς Σαρακηνῶν καὶ Ἑβραίων ἀηρηρηκότες.

מקור: Anna Comnena, Alexias, RHC, Gr., I, p. 64

תרגום

הם נחפזו להגיע לירושלים, הקיפו את חומותיה ותקפו אותה שוב ושוב, ולאחר שצרו במשך תקופה של חודש אחד הם כבשוה, בהורגם רבים מן הסאראצנים והעברים אשר בתוכה.¹

ספרות: פראוור, היהודים במלכות ירושלים, עמ' 41-42.

- 1 אנה קומנינה היתה בתו של אלכסיס האי קיסר ביזאנטיון. אחרי מות בעלה ניקופורוס בריג'וס נכנסה למנזר, ושם מתה בשנת 1148. חיבורה ההיסטורי, העוסק בשנים 1096-1118 ונכתב בשנים 1137-1148, משמש מקור חשוב לתולדות מסע הצלב הראשון.

שנת 1099

ירושלים, מס' 4

وهجموا على البلد فملكوه وانهزم بعض اهله الى المحراب وقتل خلق كثير وجمع اليهود في الكنيسة واحرقوها عليهم وتسلموا المحراب بالامان في الثاني والعشرين من شعبان من السنة وهدموا المشاهد وقبر الخليل عليه السلام .

מקור: חמזה בן אסד אבן אלקלאנסי, דיל תאריח' דמשק, מהדורת H.F. Amedroz, Leiden 1908, p. 137

תרגום

והתקיפו הצלבנים את העיר והשתלטו עליה. ונמלט חלק מתושביה אל המחראב,¹ ואנשים רבים נהרגו. היהודים קובצו בבית-הכנסת, ושרפוהו עליהם. וקיבלו הצלבנים את המחראב תמורת תעודת-בטחון ב-22 בחודש שעבאן של השנה,² והרסו את הקברים הקדושים ואת קבר הידיד³ עליו השלום.⁴

- 1 מחראב, גומחת-תפילה במסגד. דומה, כי הכוונה למחראב דאוד, כלומר, מקום-התפילה של דויד המלך. בתקופה הערבית הקדומה זוהה מחראב זה בכמה מקומות על הר-הבית: כיפת-הסלע, מסגד אלאקצא או רחבת הר-הבית. ואולם, עוד לפני כיבוש הצלבנים זוהה המחראב במצודת העיר. מגייר אלדין על-פי-רוב ממקם את מחראב דאוד במצודת העיר. ראה: מגייר אלדין, א, עמ' 227, 302, 403 ו-405. מכל-מקום, כאן הכוונה למצודת העיר, שמחזיקיה נכנעו לריימון מסאן זייל והועברו לאשקלון. וראה: פראוור, תולדות, א, עמ' 134-138.
- 2 שנת 492 להגירה / 14 ביולי 1099.
- 3 כלומר, את קבר אברהם אבינו בחברון. הכוונה לחילול המסגדים ולהפיכתם לכנסיות.

machonEI@ybz.org.il

טלפון 02-5398822-3

שנת 1099

ירושלים, מס' 5

وخرجوا بعد ذلك وملكوا القدس وكان خروجهم من انطاكية وجمعوا كل يهود القدس الى كنيسة لهم واحرقوها بالنار وقتلوا بها من المسلمين ما يزيد عن سبعين الف إنسان .

מקור: מחמד בן עלי בן מחמד אלעטימי, תאריך', מהדורת 1938, p. 373, No. 492, C. Cahen, Journal Asiatique, CCXXX

תרגום

לאחר-מכן¹ פנו הצלבנים לעבר ירושלים וכבשוה מידי המצרים, והשתלט עליה אלכנדפרי², ושרפו את בית-הכנסת של היהודים.³

1 כלומר, אחרי ניסיון כושל לכבוש את חמת.

2 שמו הערבי של גוטפריד מבויון, מן-הסתם צירוף של התואר Comte ושל גוטפריד.

3 המחבר היה היסטוריון סורי, שחי בשנים 1090–1161.

שנת 1099

ירושלים, מס' 6

وخرجوا بعد ذلك وملكوا القدس وكان خروجهم من انطاكية وجمعوا كل يهود القدس الى كنيسة لهم واحرقوها بالنار وقتلوا بها من المسلمين ما يزيد عن سبعين الف إنسان .

מקור: בטרס אבן אלראהב, תאריך', מהדורת 1903, p. 72, P.L. Cheikho, Beirut

תרגום

לאחר-מכן¹ יצאו הצלבנים והשתלטו על ירושלים. יציאתם היתה מאנטיוכיה. הם קיבצו את כל יהודי ירושלים אל אחד מבתי הכנסת שלהם והעלו אותו באש. והרגו בה יותר משבעים אלף איש מן המוסלמים.²

1 לפני-כן מובא תיאור של כיבושי הצלבנים בסוריה.

2 המחבר היה כומר קופטי, שחי בשלהי המאה הי"ג.

שנת 1099

ירושלים, מס' 7

وهجمت الفرنج البيت المقدس بعد المغرب وانضمَّ بعض اهله الى محراب داود ودخلوه وقتلوا كافة اهل بيت المقدس وجمعوا اليهود في الكنيسة واحرقوهم معها جملة واحدة وتسلموا محراب دواود بالامان في غد اليوم هجموا فيه وهدموا المشاهد وقيل انهم هدموا قبر ابراهيم ولوط عليهما السلام .

מקור: כרוניקה ממלוכית לשנים 1291–1310 מאת מחבר אנונימי.

מורסם: K.V. Zettersteen (ed.), Beitrage zur Geschichte der Mamlukensultane in den Jahren 690741 der Higma nach arabischen Handschriften, Leiden 1919, p. 229.

תרגום

הפראנקים הסתערו על ירושלים לאחר תפילת הערבית. ונתקבצו אחדים מתושביה אל מחראב דאוד ונכנסו אליו. והרגו הפראנקים את כל תושבי ירושלים וקיבצו את היהודים בבית-הכנסת,² ושרפו אותם יחד אתו בבת-אחת. וקיבלו הצלבנים את מחראב דאוד תמורת תעודת-בטחון למחרת היום שבו התקיפו את ירושלים והרסו את הקברים הקדושים. ונאמר, שהרסו את קבר אברהם ולוט עליהם השלום.³

1 נוסח אחר: "באחד מבתי-הכנסת".

2 חלקים מן הטקסט שלפנינו זהים לטקסט של אבן אלקלאנסי (לעיל, מס' 4). על החיבור ומחברו האנונימי ראה: D.P. Little, An Introduction to Mamluk Historiography, Wiesbaden 1970, pp. 18-24.

בין שנת 1099 לשנת 1100

ירושלים, מס' 8

Gentiles enim, qui fuerant eius habitatores, urbe violenter effracta pene omnes in gladio ceciderunt, siqui autem casu evaserant, his non est datus locus infra urbem ad manendum. Instar enim sacrilegii videbatur deo devotis principibus, si aliquos qui christiana non cencerentur profssione in tam venerabili loco esse permitterent habitatores

מקור: Willelmi Tyrensis Archiepiscopi, Chronicon, ed. R. B. C. Huygens, CCCM, LXIIIa, Turnholt 1986, I, Lib. 11, Cap. 27, p. 536.

תרגום

אחרי שהעיר נפרצה בכוח, הרי הגויים¹ אשר היו תושביה כמעט כולם נהרגו בחרב. גם אם במקרה יהיו שטנחלצו, להם לא ניתן מקום בתוך העיר כדי שישארו. שהרי כחילול הקודש נדמה היה בעיני השליטים האדוקים באלוהים, אילו הרשו למי שאינם נחשבים לבני הדת הנוצרית להיות תושבים במקום כה קדוש.

ספרות: פראוור, היהודים במלכות ירושלים, עמ' 45–46.

1 כלומר, לשאינם נוצרים. המחבר אינו אומר במפורש כי המדובר ביהודים, אך אפשר להסיק מדבריו, כי ליהודים לא ניתן לגור בירושלים לאחר כיבוש הצלבנים. והשווה דבריו של אברהם בר חייה להלן, מס' 9: "אף איש יהודי אינו נמצא בירושלים בימים אלה".

שנת 1099

ירושלים, מס' 9

ובתחלה, כשהחרבוהו הרומיים, לא היו מונעים את ישראל מלבוא אליו ולהתפלל בתוכו,¹ וכמו כן היו מלכי ישמעאל נוהגים עמם מנהג טוב, והרשו לישראל לבוא אל הבית ולבנות בו בית תפלה ומדרש, והיו כל גליות ישראל הקרובים אל הבית עולים אליו בחגים ובמועדים ומתפללים בתוכו

machonEI@ybz.org.il

טלפון 02-5398822-3

ומעמידים תפלתם כנגד תמידין ומוספין, ועל המנהג² נהגו כל ימי מלכות ישמעאל, עד שפשטה על הבית בעת הזאת³ מלכות אדום הרשעה והסירה את מלכות ישמעאל מעליו. ומן העת ההיא חללו המקדש המעוֹז⁴, שעשו אותו בית תפלה להם והעמידו פסילי טעותם בתוכו, והסירו התמיד, שמנעו את ישראל מלהתפלל בבית ולקיים בו מצות תפלה אשר היא כנגד התמידין, כי מיום שגברו אלו הרשעים על הבית לא הניחו ישראל לבוא בתוכו – אף איש אחד יהודי אינו נמצא בירושלים בימים האלה – ונתנו השקוץ משמם, שהעמידו שקוציהם בבית והיו משמימים את העולם בתועבותיהם ובגלוליהם.⁵

מקור: ר' אברהם בר חייא, מגלת המגלה, מהדורת ז' פוזנסקי וי' גוטמן, ברלין תרפ"ד, עמ' 99-100.

ספרות: ב' דינבורג (דינור), "בית תפלה ומדרש ליהודים על הר הבית בימי הערבים", מאסף ציון, ג (תרפ"ט), עמ' 54-56; פראוור, היהודים במלכות ירושלים, עמ' 45.

- 1 כלומר, אחרי חורבן בית המקדש התירו הרומאים ליהודים להתפלל בהר-הבית.
- 2 אולי צריך להיות "זוה המנהג".
- 3 ספרו של ר' אברהם בר חייא נכתב בין שנת 1120 לשנת 1129, 2030 שנה לאחר שכבשו הצלבנים את ירושלים. וראה מבואו של גוטמן למגלת המגלה, עמ' X.
- 4 דניאל יא: לא. לדעת ר' אברהם בר חייא המדובר בפסוק זה ובפסוקים הסמוכים לו על ימי הצלבנים. לדברי המחבר יהיה הקץ בשנת 1136. ראה: מגלת המגלה, עמ' 36.
- 5 על כנסיית הצלבנים Templum Domini בהר-הבית ראה: L.H. Vincent . F.M. Abel, Jerusalem Nouvelle, II, Paris 1926, pp. 969-973. "הר הבית בתפיסה הנוצרית בימי הביניים", ספר זאב וילנאי, א, ירושלים 1984, עמ' 183-194. ייתכן האבנסייה הלאטינית בהר-הבית והצבת פסלים בה נוכרות גם בקינה "קברי אבות". וראה המדור "מקומות קדושים", הערך "ירושלים", מס' 8 וההערות שם.

שנת 1099

ירושלים, מס' 10

- 26 וטלעת אלאפרנג וקתל. ו גמיע מן בהא מן ישמעאל וישרי ואסתאסרו קום יסיר בקיו מן אלמקתולין פמנהם מן פ.ד. ומנהם מן הו פי אסרהם אלי אלאן פי אלבלאד אלשאסעה.
- מקור: כ"י אוקספורד, בודליאנה, Heb. b. 11, f. 7 (קטלוג נויבאוואר, מס' 2874).
- פורסם: גויטיין, היישוב בארץ-ישראל, עמ' 252; גיל, ארץ-ישראל, ג, מס' 575, עמ' 441-442.

תרגום

- 26 ועלו הפראנקים, והרגו כל מי שהיה בתוכה¹ מישמעאל ומישר(אל), ונשבו מועטים שנותרו מן ההרוגים, ומהם מי שנפדה, ומהם מי שעדיין בשביים עד עכשיו בכל קצות הארץ.²
- 1 כלומר, בירושלים.
 - 2 קטע ממכתב ששלח ממצרים אדם – לדעת גיל, סוחר מגרבי – שיצא ממקומו חמש שנים, לפחות, לפני כיבוש הצלבנים כדי לעלות לרגל לירושלים, אלא שלא הגיע ליעדו עקב המאורעות שפקדו את מצרים ואת ארץ ישראל ערב הכיבוש. קטעים נוספים ממכתב זה ראה המדור "עליות לארץ-ישראל", תעודה משנת 1099.